

Į kūrybinę kelionę – įkvėptas savo protėvių istorijos

Vėrinys

ĮKVĖPTI GYVENIMO LIKIMAI KŪRYBA ATGARSIAI PRAMOGOS

Kupiškio viešojoje bibliotekoje spalio 25 d. atidaryta fotografo Valdo Kopūsto personalinė fotografijos darbų paroda „Pažinti paveldą: kaltinių kryžių Kupiškio krašte beiškant“.

Autorius fotografijose atskleidžia unikalią Kupiškio krašto kultūrinio paveldo dalį – šimtamečius kaltinius kryžius, iš kurių sėmėsi įkvėpimo išsikėlęs tikslą savo rankomis nukalti kryžių-saulutę proseneliui Konstantinui Kopūstui.

Šiandien Valdo sukurta akmeninė stela ir kryžius stovi prie prosenelių kapo senosiose Viešintų kapinėse.

Jurga BANIONIENĖ

SIMBOLINIS ŽENKLAS – KRYŽIUS

Kupiškio viešosios bibliotekos direktorius Algirdas Venckus pasidžiaugė, kad artėjant lapkričiui, Visų Šventųjų dienai, Vėlinėms, čia unikalią parodą pristato kraštiečiai, pripažintas fotografas V. Kopūstas.

Pirmausia priminta, kad kryžiu tiko nueiti ilgą kelią, kol Lietuva tapo šventu kryžių kraštu. Apie tai kalbėjo bibliotekininkas Minijus Pučeta. Kryžius – tai archajiškas pasaulietiškas simbolis, aptinkamas įvairiose kultūrose ikicivilizaciniais laikais. Nuo pat žmonijos atsiradimo jis naudotas kaip kulto priemonė. Mokslškai pripažintos versijos kryžių interpretuoja kaip ugnies ženklą arba kaip astrologinį ženklą, skiriančią keturis metų laikus ir 12 Zodiako ženklų. Deja, nutiko taip, kad kryžius labiau žinomas kaip kankinančios mirties įrankis, kurį naudojo senovės persai, bet labiausiai tapo žinomas dėl romėniškos tradicijos, kur baudimas kryžiumi dažnai naudotas ir atbaidymo, pažeminimo tikslais. Pagrindinis ikonografinis krikščionybės simbolis – tai kryžius, simbolizuojantis Jėzuso Kristaus kankinimą.

Žinoma, kad kryžius lietuviai statė dar ikikrikščioniškais laikais. Manoma, kad pagoniškoje lietuvių kultūroje kryžius taip pat simbolizavo ugnį (perkūną ir žaibą) ir astronominių dangaus kūnų judėjimą.

Netoli Konstantino Kopūsto tėvo Juozo kalvės Oniūnuose tebestovi kryžius. Beveik šioje vietoje Valdui ir pavyko rasti kūjį. „Prie statant saulutę prie Konstantino kapo, ją nuvežiau į jo gimtinę ir palaikiau prie to kryžiaus“, – pasakoja V. Kopūstas. Tikėtina, kad prie šio iš ketaus išlieto kryžiaus Oniūnų kaime statymo galėjo prisidėti ir Konstantino tėvas Juozas. Kaimas susidėjo ir kryžių nuiprko, o Juozas jį pastatė netoli savo kalvės, prie kaimo sankryžos.

Gimtajame Kupiškėje personalinė fotografijos darbų paroda „Pažinti paveldą: kaltinių kryžių Kupiškio krašte beiškant“ pristatė fotografas Valdas Kopūstas. Autorės nuotrauka

istabus įvertinimas, tuo turime didžiulius“, – kalbėjo M. Pučeta.

SUJAUDINTO PROSENELIO KONSTANTINO LIKIMAS

V. Kopūsto prašyta prisiminti, koks buvo kelias į fotografiją. Pasak Valdo, viskas prasidėjo nuo kažko naujo paieškų, fotografija buvo būtent tai, kas patraukė.

„Pradžioje buvo tik bandymai sau, vėliau pradėjau galvoti, kad reikia rimčiau imtis fotografijos, pasimokyti šio amato, išvažiuoti studijuoti į Vilnių. Viskas taip susiklostė, kad teko šioje srityje padirbėti beveik 20 metų. Dirbau daugiausia žiniasklaidoje, naujienų agentūroje ELTA, paskui naujienų portaluose „Delfi“, „15 minučių“, teko ir laikraščiuje pasidaruoti. Dabar nebe toks aktyvus etapas, todėl ir galima grįžti į tą stadiją, kai fotografija – nebe darbas. Ke-

linti metai esu sugrįžęs į ją, kaip į hobį“, – teigė parodos autorius.

V. Kopūstas tvirtino, kad jei kas bent prieš ketverius metus būtų jo paklašęs, ar fotografuotų kryžius, galėtų pats jį nukalti, be jokios abejonės, būtų atsakęs neigiamai. Bet kartais nutinka visai kitaip, pats Dievas suveda su tam tikrais žmonėmis.

„Viskas prasidėjo nuo to, kad susidomėjau savo genealogija, pradėjau tyrinėti šaknis. Stujaudino prosenelio Konstantino Kopūsto istorija: jo gyvenimas buvo trumpas, gyveno tik 32 metus, buvo kalvis, kaip ir tėvas, brolis, žmonos brolis, bet prie Konstantino kapo nebuvo nukalto kryžiaus. Ėmė kirkėti mintis, kad būtų įdomu pačiam jį nukalti, nors neturėjau jokio supratimo, kaip tą padaryti. Ėjo metai, pakalbėdavome apie tai ir su tėčiu, sumanytas manęs niekaip nepaleido. Suradau prosenelio gimtinę, susipažinau su žmonėmis, kurie ten gyvena, jie pa-

tvirtino, kad čia seniau buvo kalvė, leido pakasinėti, radau kūjį, jį restauravau“, – pasakoja V. Kopūstas.

Atsifiktinė pažintis su profesionaliu tautodailininku, kalviu Juozu Stankevičiumi, kuris 2022 m. išrinktas Lietuvos kalvių kalviu, dar labiau vedė išsikelti tikslo link. Paspasakojęs apie sumanytą projektą nukalti proseneliui kryžių, Valdas buvo pakviestas į J. Stankevičiaus kalvę susipažinti su šiuo amatu, pradėjo mokytis, tai truko beveik visą žiemą. Fotografas važinėjo ir po šalies kapines, ieškojo pavyzdžių, XIX a. pab.–XX a. pr. kryžių, juos fotografavo, skaitė literatūrą.

„Kaltiniai kryžiai nėra masiškai paplitę. Palėvenės kapinėse radau gal tik penkis ar šešis kaltinius kryžius, Kupiškio – apie 15–20 šių kryžių“, – kalbėjo Valdas.

Nukalus kryžių, reikėjo mokytis ir akmens apdirbimo meno. Savo patirtį V. Kopūstui sutiko perduoti kupiškėnas tautodailininkas Vytautas Jasinskas. Su juo nemažai dirbo vasaros savaitgaliais, per atostogas.

„Atrodė, kad neįmanoma, kaip galima skelti akmenį, grublėtą nutašyti, nušlifuoti iki stiklo blizgesio, bet yra įrankiai, technika, profesionalo patarimai, pamokymai. Buvo labai įdomi patirtis“, – pabrėžė fotografas.

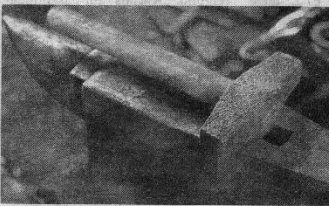
Į KAPINES – NET NAKTĮ

Valdas visa galva buvo paniręs į savo sumanytą, grįžęs namo, į gimtąjį Kupiškį, su tėvais beveik nepabūdavo, sėsdavo į automobilį, lankydavo rajono kapines ir fotografovaus senuosius kaltinius kryžius.

Nukelta | 8 p.

Šį kūjį Valdas rado prosenelio Konstantino Kopūsto tėvo Juozo Kopūsto kalvės vietoje. Kalvė stovėjo Oniūnuose. „Hipoteziškai įmanoma, kad su šiuo kūju galėjo kalti ir pats Konstantinas, kai gyveno su tėvais ir padėdavo tėvui kalvėje. Tai labai tikėtina, nes jis vėliau pats dirbo kalviu, turėjo savo kalvę Linkiškių kaime. Su šiuo kūju daug dirbau kaidamas saulutę, kurią vėliau ir pastatėme prie prosenelio Konstantino ir jo šeimos kapo. Kūjo metalas porėtas, tai reiškia, kad žemėje jis pragulėjo apie 80 metų, per tiek laiko susidaro natūrali, labai kieta metalo faktūra“, – sakė Valdas Kopūstas.

Konstantino Kopūsto tėvai Juozas ir Ona su vaikais. Jie turėjo 7 vaikus, Konstantinas buvo antras šeimoje. Jo šioje nuotraukoje nėra. Nuotraukos iš ameningo Valdo Kopūsto albumo

Į kūrybinę kelionę – įkvėptas savo protėvių istorijos

Parodos autorius Valdas Kopūstas (antras iš dešinės), sumanymą padėję įgyventi akmentašys Vytautas Jasinskas (dešinėje) ir kalvis Juozas Stankevičius (trečias iš dešinės), renginio vedėjai Minijus Pučeta ir Algirdas Venckus.

Atkelta iš 6 p.

Dieną meniškų nuotraukų nepadarysi, ieškant geriausių kadru į kapines tekdamo skubėti ir saulei tekant ar jai leidžiantis, pagauti akimirka. Važiudavo į kapines netgi naktimis.

„Išrangos turui, mobilią apšvietimo sistemą, visada norėjosi pasinaudojant kapinėmis padaryti jas fotostudija. Buvo tokia istorija: prabundu trečią valandą nakties, tamsu, galvoju, kodėl čirškia žadintuvas. Prisiminiau, kas suplanavęs važiuoti į kapines. Visos bačiausios istorijos, pasakojimai, kaip kažkas ėjo, užkluvo, pasivaideno, prisasuko galvoje. Bet tėtis sakydavo, kad nereikia bijoti mirusių, o gyvųjų. Nutariau važiuoti, juk įranga sudėta į bagažinę. Nuvykau, susistačiau lempas, vienas bandymas, kitas, žiūriu – visai neblogai išeina. Galvojau: jei kažkas naktį namuose pamatytų, kad kapinėse blyškiai, ką darysiu? Kitą kartą, kai fotografavau Keginių kapinėse, atvažiavau iš vakaro, netoli gyvenančius žmones įspėjau, kad darau projektą, paprasčiau bendruomenei pasakyti, kad neįskviestų policijos“, – šypsosi V. Kopūstas.

Penkerius metus visam šiam sumanymui paskyręs fotografas teigė, jog tai – dar ne pabaiga. Turi daug vaizdinių medžiagos, galbūt pasigilinus į režišūrą viską pavyks sudėti į filmą.

V. Kopūsto klausia, kodėl sudomino būtent kaltiniai kryžiai. Fotografas teigė, jog kai pradėjo labiau domėtis, suprato, kad kalvio rankų darbo kryžius – ypatingas. Padirbėjęs per žiemą pas tikrą kalvij pamatė, koks plastiškas gali būti metalas, kai įvaldai plaktuką, judesį, ir kiekiausias akmuo gali būti lygiai pėgręžiamas.

Fotonuotraukų parodoje pristatomi ir fotografo įamžinti aštuoni legendinio Kupiškio krašto kalvio Petro Buzo kryžiai. V. Kopūstas plačiau papasakojo, kaip pavyko juos identifikuoti. Kupiškio rajono kapinėse surado 11 šio kalvio kryžių, vieną – Anykščių rajone, Troškūnuose, tris – Andrioniškyje. Jau žino, kur jų dar pastatyta.

PAŽINTYS, VIRTUSIOS DRAUGYSTĖMIS

Renginyje dalyvavo ir abu Valdo mokytojai, tautodailininkai, kalvis J. Stankevičius bei akmentašys V. Jasinskas.

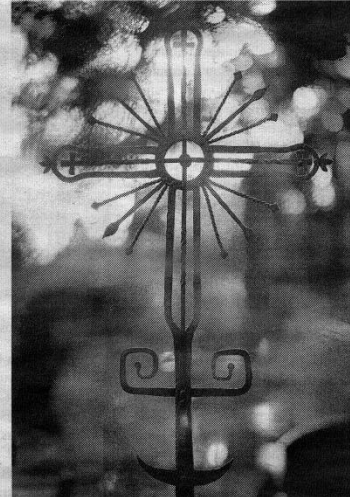
J. Stankevičius prisiminė, kaip užsimezgė pažintis su V. Kopūstu. Kai sulaukė jo savo kalvėje, plačiau sužinojo apie Valdo sumanymą, išgirdo apie Kupiškio krašto kalvij P. Buzą, pats buvo suntriguotas. Pasiūlė ne patį sunkiausią kryžiaus variantą, kad pavyktų sumanymą įgyvendinti.

Svečiui, kilusiam iš Dzūkijos, buvo įdomu aplankyti Kupiškio krašto kapines, čia niekada nėra buvęs.

„Mane imponavo akmens stelos, didžiulės, dviejų metrų, Dzūkijoje ant tokių akmenų niekas kryžių nestatė. Į vieną vietą čia sueina du dalykai – akmentašystė ir kalvystė. Stela su kryžiumi daug kainavo. Tai įvardyčiau pagarba mirusiam žmogui, jis visą gyvenimą kaupė pinigus, kad išlaikytų šeimą, išleistų vaikus į mokslus, bet kažkokią pinigų dalį pasilikdavo pasilaidoti. Ir dabar tai madinga. Tuos pinigus ir atiduodavo, kam jie skirti, nutašydavo stelą, pastatydavo kryžių. Šiandien kitoks požiūris, akmenys, paminklai kitokios formos, jie irgi brangūs, bet lietuviško identiteto, dvasios nebetu-

Valdo nukaltas kryžius-saulutė dabar stovi prie jo prosenelio Konstantino Kopūsto ir jo šeimos kapo.

ri“, – mintis dėstė J. Stankevičius.

Kalvis pasidžiaugė ir V. Kopūsto fotografijomis, kad jam pavyko rasti savame krašte unikalių kryžių įvairiose kapinėse. „Galbūt jie visai nunyks, surūdys, sugrius, kažkieno gal ir metalo laužai bus priduoti, bet Valdas jau sugavo tas akimirkas, surado kryžius kaip objektą, turintį meninę, sakralinę, lietuviško kryždirbystės amato vertę. Svarbu, kad visa tai rodoma“, – pabrėžė kalvis.

V. Jasinskas taip pat pasidžiaugė, kad galėjo pabendrauti su parodos autoriumi, padiskutuoti apie akmens savybes, kartu ieškojo akmens paminklui. „Atsitiko taip, kad jis papuolet pats kiekiausias, pradininkui – labai gerai, galvoju, ar išlaikys kantrybę. Bet nieko, po truputį, nesukubėdamas, skėsdamas dulkių kamuolyje, su Dievo pagalba įveikė“, – sakė V. Jasinskas. Valdo mama Liuda Kopūstienė kalbėjo, kad sūnus nepaliauja stebintui nuo pat ankstyvos jaunystės, mokyklinių metų. Pavyzdžiui, jo draugystė su mokytoja Felicija Jakutyte. Studijų metais grįžęs namo, dažnai svečiuodavosi pas ją. „Ir ką jie ten gali kalbėtis, kaip bendrauti? Pas šėlęs jaunas žmogus ir intelektualai, santūri mokytoja? Bet jie surasdavo bendrą kalbą“, – teigė L. Kopūstienė.

Anot jos, atsitiktinai, o gal ir ne Valdas pasirinko savo kelią – fotografiją. Jo genetiškoje užkoduotas meninis pradai, pradžioje buvo piešimas, tada jį atidėjo, ėmė gilintis į fotografavimo meną. Vienas pirmųjų patarėjų bu-

Darbo procesas. Nuotraukos iš asmeninio Valdo Kopūsto albumo

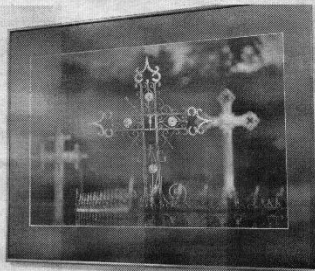
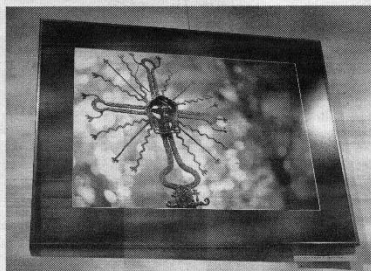
fotografas Juozas Kraujūnas, paskui – Gediminas Semaška. Mama prisiminė, kaip sūnus ruošėsi stojamiesiems egzaminams, susirinko jos skaras, šalius, pasiėmė seną kėdę ir išsivežė prie skardžio, įkėlė tą kėdę į medžius.

„Valiulis, rodos, pasakė noris matyti tą vaikina, kuris kėdes į medžius kelia. Tai buvo galutinis nuosprendis. Fotografija tapo gražiausiu gyvenimo dalyku. Dabar mes mokomės iš savo vaikų ar bent jiems netrukdome. Ir tegul jie kuria, ieško, jei padarė klaidą, patys taiso. Gera, kad garsini savo kraštą, kad ieškojimai susiję su mažomis ar didesnėmis

kapinėmis. Gera, kad atradai savo kelyje išmintingų, talentingų mokytojų, kurie pasidarė tavo draugai. Linkime toliau būti tokiam nuomaramai, mąstyti, ką dar gali nuveikti“, – sūnui linkėjo mama Liuda.

Viena parodos iniciatorių, buvusi Kupiškio viešosios bibliotekos darbuotoja Lina Matiukaitė, priminė, kad ši paroda jau pristatyta Seime, dabar pasiekė Kupiškį. Vėliau keliaus ir po kitus miestus.

V. Kopūstą su personaline paroda sveikino artimieji, draugai. Renginyje pasirodė Kupiškio meno mokyklos auklėtiniai.

Valdo Kopūsto fotografijose visada išlįks sparciai nykstantys, didelę meninę, sakralinę vertę turintys kaltiniai kryžiai. Autorės nuotraukos

Renginyje dalyvavo Valdo tėvai Liuda ir Algis Kopūstai.